

Zenon Poznjak, jarðfroðingur:

KUROPATY

— ein sorgarleikur, sum øll eiga at vit vita um

Tíðliga á árinum 1937 kom skógarrokt-ingarmaðurin Karol Kononovitj fram á óskil í skógini: Onkur hevði grivið gravir, hevði kastað iafur og sett træ niður, men tey vóru útdeyd... Skógarrokt-ingarmaðurin rann til bygðarráðið, ringdi til myndugleikarnar og segði frá. Tá hoyrdist ein jarnherð rødd í telefonini: «Sneyta minni, um tú vilt liva».

Kononovitj skógarrokt-ingarmaður fataði alt. Og tá ið ein tíð var frálíðin, dagaði ein yvir triggjar metra hog og tótt viðagring fram í skógini, við pikatræði oman á, og innanfyri geltu skotini dag og nátt, summar og vetur, har hoyrdust skriggj, grátur, bónan og stynjan og hundagoyggi og gangur av bilmot-urum...

Soleiðis kyknaði hetta ræðuliga stað upp, ikki langt frá býnum Minsk (í Hvítarusslandi). Tað var einar 10–15 hektarar, og varð á mannamunni rópað Brod, ella Kuropaty. Eitt stað við hópaværingum, sum virkaði dagliga frá 1937 til juni mánað 1941. Avrættingarstöð av hesum slagnum vóru eisini í nánd av øðrum stórum byum í Hvítarusslandi. Eftir at hava spurt vitni, hevur tað higartil — bertuttanfyri Minsk og har í nánd — eydnast at funnið fimm stór tyn-ingarstöð frá tí stalinsku yvirgangstíðini.

Slættaðu sporini

(...) Í sjeyti-árunum hoyrdu starvsfelagi min, Jevgenij Sjmygaljev, og eg ofta gomul fólk úr bygðalogunum úttan um Kuropaty siga gjøllari frá drápunum. Gerandisliv bóndanna gekk sína gongd saman við gellanini frá skotunum go rópum teirra doyggjandi... «Vit fullu í fátt, hjartað steðgaði upp, og arbeidsgleðin hvarv», greiddu frásøgu-fólkini frá. «Øll bygðin var í ræðslu. Í fimm ár fingi vit ikki sovið um næturnar fyri skotunum», sigur gamli Roman Mikolajevitj Batsjan, føddur í 1913.

Í 1987 og 88 settu Sjmygaljev og eg umleið

Í dag skriva tey sovjettisku blóðini nógv um Stalin-tíðina. Her er ein áhugaverd grein, sum stóð í «Moskovskie novosti» nr. 41, tann 9. oktober í ár, á síðu 16. Umsetarin hevur stýtt greinina í stóðum.

170 vitnum skipaðar spurningar og fóru undir jarðfroðiligan grevstur í Kuropaty. Úrslitið av hesum strevi varð ein grein, prentað 3. juni í hvítarussiska blaðnum «Litaratura i mastatstva». Eg skal heilt stutt endur-

geva úrskurðin av teimum kanningunum: Avrættingarnar fóru fram hvønn dag eftir døgurðatið, til kvølds og alla náttina. Tey handtiknu vórðu ferd til staðið í huldum akforum, skotin í flokki og hird í djúpar gravir. Dráps-

mennir bóru búnan hjá NKVD (sovjettisku trygd-arløgreluni tál). Eftir at hava beint fyri einum flokki, vórðu líkini tyrvd hálvavegna undir, og næsti flokkur av fólkum varð ferdur fram, til grøvinn varð á tremur. Tann jarðfroðiligi grevsturin visti, at allar gravirnar í Kuropaty vórðu grívnar upp aftur í fjeruti-árunum, beint eftir kriggið. Summi vitni høvdu sæð hermenn

grivið har. Hverjum hevði tað eydnast í loyndum, eftir stuttari tíð, at grivið líkini úr grøvunum? Hvagar vórðu tey koyrd? Og hvør hevði «slættað sporini»? — Hesar spurningar settu vit fram í blaðgreinini.

Kortini eydnaðist teimum ikki at hylja sporini... Á gravarbotninum, á 3. metra dýpi, vóru leivdir varðveittar: tiggjutals gjøgnumgataðir skóltar,

húða- og gummiskógvar av sovjettiskum slagi (árgangur 1937 og 38), sovjettisk pistólkúluhyki, pungur við sovjettiskum myntum frá triati-árunum, brillur o.a....

Avleiðingar

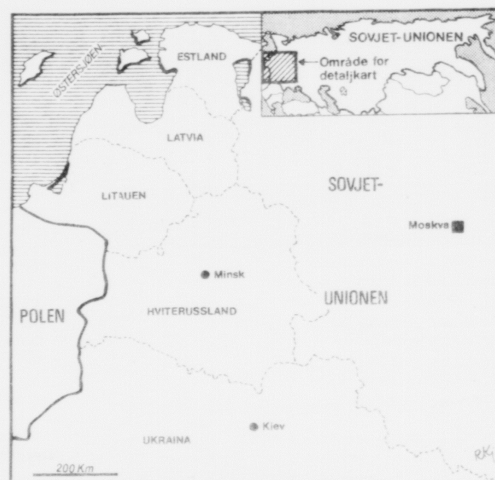
Summir myndugleikar settu seg upp imóti at almannakunngerá greinina, men blaðstjórnin gav seg ikki fyri trýstinum, og greinin kom sum sagt í blaðið «Litaratura i mastatstva». Tvær vikur eftir hetta varð ein stjórnarnevnd sett «at kanna veruleikarnar í greinini». (...)

Frá 6. til 15. juli varð so farið undir nýggjar grevstur (har jarðfroðingar, søgufroðingar og ákærumyndugleikar Hvítarusslands vóru uppi í). (...) Vit gjørdur sjei grevstrar, næstan triggjar metrar djúpar, og tann samanlagda viddin var 44 fermetrar. Undir kanningunum vórðu gerðabøkur ferdar, myndir og filmar vórðu tiknir, sjónvarpsfólk og blaðfólk og stjórnarumboð vóru til staðar...

Prógvin

Á nærum øllum teimum funnu skøltunum, 312 í tali, var kúluhol í nakka-beininum, sum vant, við hvørt tvey og enntá trý hol. (...) Funnin vórðu eini 200 kúluhyki av tí sovjettiska «trumlu»-pistólslagnum og nógvar kúlur, sum hóskaðu til. Á flestu skøltunum var eisini brot á enninum, 5–6 cm. í tvørnáli, har kulan var farin út, og sum visir, at pistólpípan var sett tætt

Framhald á síðu 19

Hetta var tað, fornfroðingarnir funnu, tá teir fóru at grava í Kuropaty-skógini.